

АСУУДАЛ ДЭВШҮҮЛСЭН ӨГҮҮЛЭЛ

ХИЛЧИН ЭРС, ХҮЛЭГ МОРЬ ХОЁР ХҮЙН ХОЛБООТОЙ

Цагааны Ганболд
Доктор, профессор

Хил, хилчдийг хүлэг морьгүйгээр төсөөлөхийн аргагүй гэдэгтэй маргах монгол хүн байхгүй биз ээ.

Багш хүний бахархал нь сайн сайхан хөдөлмөрлөж, амьдарч яваа шавь нар нь байдаг билээ.

Хилээ ч хамгаалан манасан, хүлэг морио ч хайрлан дээдэлж яваа нэгэн шавийнхаа талаар бичиж байгаа минь энэ болой.

Энэ эрхэмийг Монгол Улсын Тод манлай уяач Дайдийхүүгийн Баяраа гэх бөгөөд Завхан аймгийн Дөрвөлжин сумын уугуул, Хилийн цэргийн дээд сургуулийг 2001 онд төгссөн, Хилийн 0218 дугаар ангид шалгагчаар ажиллаж байсан бэлтгэл дэслэгч, 1999 онд сонсогч ахуйдаа Увс, Завханы чиглэлд явуулсан хилийн операцид оролцон, улсын хил хамгаалалтанд гаргасан амжилтаараа “Онц хилчин” цол, тэмдгээр шагнагдаж байсан хилчин юм.

Хүүхэд ахуй цагаасаа хүлгийн зоон дээр дарцаглаж, эцгийн уясан хурдны морьдыг сум, баг,бригад, овооны наадамд унан хурдалж, дааганд хүнддэх үеэсээ эцгээ бараадан уяачийн хүнд хэцүү хөдөлмөрийг нь хөнгөвчлөхөд өөрийн хэрээр туслахын зэрэгцээ унаган хүлгүүдээ уях, сойх нарийн эрдэмд дагалдан суралцжээ.

Хүлэг морьтой ойр нөхөрлөж, хүлгийн тоосонд дарагдаж явсан он жилүүд дардан, шулуун байгаагүй, амжилт, ололт, алдаа, харуусал ээлжилж байсан бөгөөд алдаагаа сургамж болгон хатуужиж, амжилтандаа хөлчүүрч

яваагүйн хариу сайхнаар тусдагийн буянг одоо эдэлж явна.

Монголчуудын хэлдгээр “Дөч хүрсэн эр, дөрвөө дарсан ат” гэдэг шиг амьдрал, ажлын хат суун чухам л өөрөө Монгол морин уралдааны оргилд хүрэхийн зэрэгцээ өрөөлийг, бусдыг өөд нь татах үе иржээ.

Баг,бригад,овоо,сумын наадмын уралдааны зурвас хатуудаа хатуу,зөөлөндөө зөөлөн байсаар, туршлага,дадлага хуримтлагдсаар Монгол төрийн наадмын дэвжээнээс болон Монголын Улсын Засгийн газрын тогтоол, шийдвэрээр зохион байгуулагддаг улс, бүсийн чанартай наадам, уралдаанаас 21 айраг, түрүү авсан бахархам амжилтыг үзүүлээд байна.

Жилээс жилд дэгжин дэвшиж өөдлөн дээшилж байгаа нөр их хөдөлмөр шингэсэн амжилтаараа, морины соёлыг хөгжүүлсэн хувь нэмрээрээ 2014 онд Монгол Улсын Алдарт уяач, 2016 онд Монгол Улсын Манлай уяач, 2019 онд Монгол Улсын Тод манлай уяач цолоор тус тус шагнагдсан.

Адуун сүргийнхээ хурдан удам угшлыг сайжруулах үржил сонголтын ажлыг мэргэжлийн хүмүүсийн туслалцаатай, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй явуулахын зэрэгцээ нөгөө алдарт Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих сангаас “Махны чиглэлийн ашиг шимт адуун сүргийг бий болгох нь” төсөл бичиж зээл аван уг ажлыг шат дараатай хэрэгжүүлсэн нь үр

дүнд хүрч хамгийн сайн хэрэгжиж буй төслөөр шалгараад байгаа нэгэн сайхан амжилтын эзэн болоод байна .

Эрхэлж буй ажил үйлс амжилттай байхын зэрэгцээ “хурдан хүлэгтэй, хувь заяатай хүнийг хур бороо дагадаг” -ийн адилаар хурдан морины Тод манлай уяач цолоо ,хүн ёсны хоёр ихэр үрийн эцэг алдраар нэмээд байна .

Хилийн цэрэг гэдэг хийморьтой эрчүүд,хүлэг морьд цугларсан их айлаас адууны соёлыг хөгжүүлэх үйлст шимтгэн , ярианы хэлний “моринд орох” гэдэг албанд зүтгэн алба хааж буй сум, аймаг төдийгүй төрийн наадамд торгон жолоо өргүүлсэн хурандаа Г.Цогмандал, Д.Батцэнгэл, Ганбилэг, М.Нэргүйбаатар, дэд хурандаа Л.Амарсанаа гээд олон хилчин уяачид бий . Отряд,заставын хэмжээний олон өсөх ирээдүйтэй уяач –хилчдийг энэ удаад дурьдсангүй.

.Өөрөө морь малгүй ч хилчин нөхдийн уясан морьд уралдах ,тэр тусмаа айраг түрүү авах, дээгүүр давхихыг харж баясах, хилийн цэргээр овоглуулан цоллуулж байхыг сонсох ч бас л урамтай шүү.

Хилчдын давуу бол Монгол Улсын өргөн уудам нутаг дэвсгэрт тархан байрласан олон түмэн адуун сүрэгтэй ,сонголт,шилэлт хийх, өсгөн үржүүлэх өргөн боломжтой, билчээр,усны гачаал багатай, Галшар, Говь шанх, Тэс, Дархадын цагаан гээд удам угшил сайтай цөм сүргийн эзэн байдагт ,өндөр үнэ өртөг шаардахгүй өөрийн удамт сүрэгтэйд,мал аж ахуйн чиглэлийн

мэргэжлийн албад, бэлтгэгдсэн боловсон хүчинтэйд оршино.Гагцхүү уяачийн эрдэм, морь таних билгийн нүд,идэвх санаачлага л мэднэ.

“Хилчин” спорт хороо маань сонгодог спортыг хөгжүүлэн дэлхийн чансааны олон алдартнуудыг төрүүлсний зэрэгцээ Монголын уламжлалт спорт наадам болох үндэсний бөх,сур харваа ,шагайн харваа, хурдан морь уралдуулах үндэсний спортод ч амжилттай байгаач шагай,хурдан морины тал дээр арай л дутуу анхаарч байна уу гэж ойлгогддог.

Энэ шалтгааныг мэргэшсэн уяач – дасгалжуулагч, зааж чиглүүлчих чадвартай хүн байхгүй байгаатай холбон тайлбарлаж болох юм .

Хилийн цэргээс төрсөн Тод манлай уяач алдартнаа уяач - дасгалжуулагчаар аван ажиллуулж, тэр их хуримтлуулсан мэдлэг, туршлагыг нь ашиглаач, олон хилчин уяачдаа дагалдуулан сургаасай, ”Хилчин” угшлын хурдны цөм адуун сүрэгтэй болоосой, үүлдэр угсааг нь сайжруулаасай, өргөн наадмын дэнж дээр өрсөлдөөсэй гэдгийг энэ ялдамд хэлэх гэсэн юм.

Монгол Улсын Тод манлай уяач , Монгол Улсын “Онц хилчин” эрхэм бэлтгэл дэслэгч Дайдийхүүгийн Баяраа энэ саналыг дэмжин хүлээн авна гэдэгт итгэж байгаа .

Одоо яг л “Өөрөө алдрын оргилд хүрсэн бол өрөөлийг оргил өөд чиглүүлэх ариун үүрэг хүлээх, ачаа даах” цаг чинь,үе чинь ч иржээ, Шавь минь.

